

Study of Effective Factors on the Development of Higher Education in Guilan Province with the Approach of Islamic Management

ARTICLE INFO

Article Type

Analytical Review

Authors

Forouq Najari

Badri Abbasi

How to cite this article

Forouq Najari, Badri Abbasi, Study of Effective Factors on the Development of Higher Education in Guilan Province with the Approach of Islamic Management. *Journal of Quran and Medicine*. 2019; 4 (4):93-106

1. Graduated in Human Resources Education and Improvement, Bandar Anzali Branch, Islamic Azad University, Bandar Anzali, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Management, Bandar Anzali Branch, Islamic Azad University, Bandar Anzali, Iran (Corresponding Author).

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: abbasi@iaubanz.ac.ir

Article History

Received: 2019/09/25

Accepted: 2019/12/12

Published: 2019/12/21

ABSTRACT

Purpose: The purpose of this study is to study the factors affecting the development of higher education in Guilan province with the approach of Islamic management.

Materials and Methods: The present study is descriptive and the statistical population of the present study includes 3663 experts, professors and managers of higher centers in Guilan province. Using Morgan table, 331 people were determined as the sample size and their selection was done in a stratified-random manner. Also, the opinions of 15 experts were used to evaluate the criteria in TOPSIS and AHP models.

Findings: Library data collection method and data collection tool Researcher-made questionnaire consisting of 11 criteria and 37 sub-criteria in the form of internal and external organizational drivers and 12 criteria and 36 sub-criteria in the form of internal and external inhibitory factors. The deterrent has been linked to indicators of higher education development. Analysis of pairwise comparisons of the findings showed that among the internal factors of propulsion, "factors related to finance and fair payment" with a weight ratio of 0.384 has the highest priority and "factor controlling religious-cultural teachings" with a weight ratio of 0.048 has priority Is the last. Also, among the extra-organizational criteria of the driving factors, the factor of "interaction with stakeholders" with a weight ratio of 0.419 has the highest priority and "weak physical resources" with a weight ratio of 0.026 has the highest priority. Also, among the internal criteria, the deterrents of "weak independence of universities" with a weight ratio of 0.223 have the highest priority and the factor of "competition" with a weight ratio of 0.051 is in the last priority. Finally, the analysis of external criteria of deterrents showed that the factor of "external interaction" with a weight ratio of 0.630 has the highest priority and "distance from the competitive environment" with a weight ratio of 0.218 in the second priority and finally "weak transnational interaction" with a weight ratio. 0.151 is in the last priority.

Conclusion: What became clear from the results of this study, in general in the areas of factors related to finance, process, accountability factor, physical factor, human factors, cultural factor, interaction with stakeholders, national quality assurance system, external interaction, It is a factor of technology and a factor of competition that should be considered by managers and stakeholders.

Keywords: Predictors, Inhibitors, Higher Education Development, TOPSIS, AHP

مطالعه عوامل موثر بر توسعه آموزش عالی استان

گیلان با رویکرد مدیریت اسلامی

فروغ نجاری

دانش آموخته رشته آموزش و بهسازی منابع انسانی، واحد بندر انزلی، دانشگاه آزاد اسلامی، بندر انزلی، ایران.

بدری عباسی

استادیار، گروه مدیریت، واحد بندر انزلی، دانشگاه آزاد اسلامی، بندر انزلی، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر مطالعه عوامل موثر بر توسعه آموزش عالی استان گیلان با رویکرد مدیریت اسلامی است.

مواد و روش ها: مطالعه حاضر توصیفی بوده و جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۶۶۳ از خبرگان و اساتید و مدیران مراکز عالی استان گیلان می باشند. با استفاده از جدول مورگان ۳۳۱ نفر به عنوان حجم نمونه تعیین و انتخاب آنان به صورت طبقه ای - تصادفی انجام شد. همچنین از نظرات ۱۵ نفر خبره نیز جهت ارزشگذاری معیارها در مدل‌های TOPSIS و AHP نیز استفاده گردید.

یافته ها: روش گرد آوری داده ها کتابخانه ای و ابزار گرد آوری داده ها پرسشنامه محقق ساخته مشتمل بر ۱۱ معیار و ۳۷ زیر معیار در قالب عوامل درون و برون سازمانی پیشران و ۱۲ معیار و ۳۶ زیر معیار در قالب عوامل بازدارنده درون و برون سازمانی بازدارنده، مرتبط با شاخص های توسعه آموزش عالی بوده است. تحلیل مقایسات زوجی یافته ها نشان داد که در بین عامل های درونی پیشران، "عوامل مرتبط به امور مالی و پرداخت منصفانه" با نسبت وزنی ۰,۳۸۴، دارای بالاترین اولویت می باشد و "عامل کنترل آموزه های دینی- فرهنگی" با نسبت وزنی ۰,۰۴۸ در اولویت آخر قرار دارد. همچنین در بین معیارهای برون سازمانی عوامل پیشران، عامل "تعامل با ذینفعان" با نسبت وزنی ۰,۴۱۹، دارای بالاترین اولویت و "منابع کالبدی ضعیف" با نسب وزنی ۰,۰۲۶ در اولویت آخر قرار دارد. همچنین در بین معیارهای درون سازمانی عوامل بازدارنده "استقلال ضعیف دانشگاه ها" با نسبت وزنی ۰,۲۲۳، دارای بالاترین اولویت و عامل "رقابت" با نسبت وزنی ۰,۰۵۱ در اولویت آخر قرار دارد. در نهایت تحلیل معیارهای برون سازمانی عوامل بازدارنده نیز نشان داد که عامل "تعامل بیرونی" با نسبت وزنی ۰,۶۳۰، دارای بالاترین اولویت و "فاصله گرفتن از فضای رقابتی" با نسبت وزنی ۰,۲۱۸ در اولویت دوم و در نهایت "تعامل فراملی ضعیف" با نسبت وزنی ۰,۱۵۱ در اولویت آخر قرار دارد.

نتیجه گیری: آنچه از نتایج این پژوهش روشن گردید، به طور کلی در در حوزه های عوامل مرتبط به امور مالی، فرآیندی، عامل پاسخگویی، عامل کالبدی، عوامل انسانی، عامل فرهنگی، عامل تعامل با ذینفعان، نظام ملی تضمین کیفیت، تعامل بیرونی، عامل فناوری و عامل رقابت است که می بایست از سوی مدیران و دست اندرکاران مورد توجه قرار گیرد.

کلمات کلیدی: عوامل پیشران، عوامل بازدارنده، توسعه آموزش عالی، TOPSIS، AHP

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۲۱

*نویسنده مسئول: abbasi@iaubanz.ac.ir

مقدمه

توسعه در آموزش عالی با مفهوم رایج آن در بسیاری از سازمان ها، نقاط مشترک و همپوشانی های استراتژیک فراوانی دارد. لیکن شکل ترکیبی و چند بعدی فرایندهای آموزش عالی، ماهیتی پیچیده به فرایندها و عوامل توسعه ای آن بخشیده است. مفهوم توسعه در آموزش عالی کشورهای اسلامی در عین حال با آموزه های اسلامی عجین بوده و مبنای عملکرد رهبران آن محسوب می گردد. این آموزه ها با تشکیل مبنای مدیریت اسلامی، معرف شاخصه های رفتاری مدیران آموزش عالی در سطوح فردی، گروهی و سازمانی می باشند.

از مهمترین عوامل پیشران توسعه آموزش عالی بهره وری نیروی انسانی است. صاحب نظران علم مدیریت معتقدند، با وجود آنکه در دنیای کنونی مهمترین عامل توسعه و پیشرفت، بهره وری نیروی انسانی است، با این حال شاخص بهره وری نیروی انسانی در ایران در مقایسه با کشورهای منطقه و شرق آسیا پایین تر است. چنین پیامدهایی، مسئولیت نهاد آموزش عالی را در برنامه ریزی های توسعه اجتماعی، اقتصادی دو چندان می کند. چالش های فراگیر این نهاد همچون ضعف های کالبدی (۱) تنگناهای اقتصادی، ضعف در مدیریت مالی دانشگاه و بعضا چیرگی هزینه ها بر درآمدها، ساختار محدود سرمایه گذاری (۲). آموزش برای توسعه پایدار یک ضرورت است. مؤسسات آموزش عالی با تغییرات مداوم، نفوذ فناوری، محیط رقابتی، الزامات قانونی و آیین نامه ای مواجه هستند و مأموریت آموزش عالی برآورده کردن نیازهای خاص آموزشی و آموزش حرفه ای افراد و همین طور نیازهای جامعه و توسعه اقتصادی جامعه برای نسل کنونی و نیازهای نسل آتی است. اجرای اثربخش سیستم مدیریت پاسخگویی در آموزش عالی به معنی در نظر گرفتن دانشجویان به عنوان مشارکت کنندگان فعال در فرآیند آموزشی، معلمان به عنوان آموزش دهنده، مدیر و رهبر، و واحد آموزشی در نقش مدل منابع انسانی پاسخگو نسبت به جامعه است که این عامل می تواند از عوامل پیشران توسعه آموزش عالی به شمار آید(۳). در همین راستا بر مهوروزی، ارج گذاری و احترام، حسن خلق، تواضع و فروتنی، وفای به عهد، مدارا و گذشت، نظم و انضباط کاری و قاطعیت مدیران تاکید می گردد(۱۹). تغییر و تحول در سیستم پویای دانشگاه و توسعه متعادل و نظام مند آن، نیازمند تفکر و عمل برنامه ریزی و مدیریت و سازگاری با محیط درون سازمانی و محیط بیرونی دانشگاه به منظور پاسخگویی به نیازهای جامعه در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. از دیدگاه های مختلفی می توان به بحث در مورد «توسعه دانشگاهی» و آموزش عالی پرداخت. بدین جهت، بررسی و شناخت عوامل تأثیر گذار در فرآیند توسعه دانشگاهی میتواند نمایی از این تبیین ها را ترسیم نماید و از جمله عوامل پیشران توسعه آموزش عالی باشد (۴). از آنجایی که آموزش عالی از اساسی ترین ارکان خیزش به سمت جهانی شدن به شمار می رود و نیروی انسانی ماهر به عنوان شاخصه پیشرفت و عامل قدرت کشورها به طور عمده از طریق آموزش عالی کارآمد و موثر قوام می یابد، از این رو توسعه علمی و تقویت نهادهای آموزشی و پژوهشی می تواند راه پر پیچ و خم توسعه را

هموار کند. ظهور فن آوری اطلاعات و ارتباطات دریچه جدیدی را فراروی انسان گشوده و بر جنبه های مختلف زندگی فردی و اجتماعی او تاثیر گذاشته که از این حیث، دستیابی به سواد اطلاعاتی و دسترسی دانشجویان به منابع معتبر و کارآمد ضرورتی آشکار است (۵). از دیگر عوامل پیشران در توسعه آموزش عالی نقش دارد نظام ملی تضمین کیفیت می باشد. اینکه هر کس یا هر گروهی، چه تصویری از کیفیت در ذهن دارد و کیفیت را چگونه تعریف می کند، جای بحث و بررسی دارد. بی تردید عواملی را که مدنظر هر یک از گروه های ذینفع آموزش عالی می باشد، از دستیابی به کیفیت بر اساس فرمول های ثابت و از قبل تعیین شده که در تمام شرایط بتوان آن ها را به کار بست، امکان پذیر نمی باشد بلکه دستیابی به کیفیت در درجه اول مستلزم شناسایی انتظارات ذینفعان می باشد تا بتوان بر پایه آن برداشت آن ها از کیفیت و به نوعی عوامل کیفیت را از نظر آن ها شناسایی نموده و به مدل مطلوب کیفیت از نظر همه ذینفعان دسترسی پیدا کرد که این مدل متناسب با زمینه فرهنگی و اجتماعی و ... منحصر به فرد خود باشد. آنچه مسلم است به کارگیری مدل ها و الگوهای تقلیدی، راهگشا نخواهد بود؛ چنانچه هاروی می گوید آنچه کشورهای درحال توسعه در اکثر موارد انجام داده اند تقلید و اقتباس از ابزار سنجش کیفیتی است که در کشورهای توسعه یافته مورد استفاده قرار می گیرد (۶). یکی از مهمترین عوامل پیشران توسعه آموزش عالی نیز فضای رقابتی آن است. نظام آموزش عالی ایران متشکل از دانشگاه های دولتی و آزاد است. در این نظام دانشگاه های دولتی و دانشگاه های آزاد برای کسب سهم بیشتر از بازار رقابت آموزش عالی ایران تلاش می کنند. اما در این نظام هیچ یک از دانشگاه ها به دنبال کسب سود نیستند. از این رو، نظام آموزش عالی ایران دارای ویژگی فعالیت بنگاه های بدون هدف حداکثر کردن سود هستند و برای کسب سهم بیشتر از بازار آموزش عالی تلاش می کنند. بر این اساس، مدل رقابتی بین دانشگاه ها، چه دولتی، چه آزاد، از نوع رقابت بدون همکاری است (۷). در مقابل عوامل پیش برنده توسعه آموزش عالی عوامل بازدارنده ای نیز هستند که مانع از توسعه آموزش عالی شده و یا روند توسعه را کندتر می کنند. یکی از این عوامل می تواند منابع کالبدی نامطلوب باشد. این مسئله باعث عدم کارایی و کاهش حضور مؤثر دانشجویان در فضاهای آموزشی میگردد (۱). از سوی دیگر نبود منبع مالی مشخص و شفاف نیز از دیگر عوامل بازدارنده توسعه آموزش عالی کشور محسوب می شود از جمله آن می توان به تداوم سیاست هایی که همچنان بر نقش پررنگ دولت تأکید دارد، اشاره نمود. به باور بسیاری از محققان، ریشه اصلی مشکل تأمین مالی در بخش آموزش کشور، حاکمیت نگرش نهاد محور به این بخش است، به طوری که دولت های مختلف از الگوی مشابهی که به الگوی دیوان سالارانه یا دولتی معروف است، تبعیت کرده اند (۸).

افزایش معضل بیکاری در برخی از کشورها می باشد. عبور از مدرک گرایی، نیازمند یک فرهنگ و بسترسازی بر اساس بهبود و تصحیح قوانین و مقررات است (۹). از دیگر عوامل بازدارنده ای که میتواند مانع از توسعه آموزش عالی گردد، فرآیند یاددهی و یادگیری نامطلوب است. نکته اصلی در مورد فرصت یادگیری این است که یادگیرنده زمان لازم برای یادگیری را در اوقاتی که برای او مقدور و میسر است به فعالیت های مربوط به برنامه های درسی خود اختصاص دهد، تا بیشترین پیشرفت را در جهت اخذ نتایج مورد انتظار به دست آورد. اگر چنین باشد مراکز آموزشی به طور عام و دانشگاه ها به طور خاص، در آینده باید فرایند یاددهی - یادگیری را طوری سازمان دهند که فرصت مشارکت برای همه دانشجویان را در این فرایند و در زمان و مکان دلخواه فراهم آورن در غیر این صورت عدم مطلوبیت در این فرآیند سبب کاهش روند توسعه آموزش عالی می گردد (۱۰). پاسخگویی دانشگاه در برابر جامعه (الترام اجتماعی)، قابلیت اعتماد و حفظ کیفیت و اعتبار علمی آن، با تکیه بر استقلال و آزادی دانشگاه به دست خواهد آمد. دانشگاهی که فاقد هویت علمی و فرهنگی مستقل است، نه می تواند مؤثر باشد و نه پاسخگو، لذا عدم استقلال دانشگاه یکی از عواملی است که می تواند روند توسعه آموزش عالی را کاهش دهد. (۱۱). تعامل بیرونی دانشگاه به معنای تعهد و مسئولیت پذیری آن به منظور تأمین خواسته ها و منافع مشروع ذینفعان بیرونی و گزارش دهی به آنان درباره نتایج و دستاوردهای دانشگاه است. بر همین اساس تعامل بیرونی نامطلوب سبب عدم اعتماد، عدم مشروعیت و عدم مشارکت و حمایت ذینفعان بیرونی دانشگاه را به همراه داشته باشد که این امر خود در بازدارندگی توسعه آموزش عالی مؤثر خواهد بود (۱۰). دسترسی به یادگیری در سطح عالی، بخشی از حقوق شهروندان برای دانستن به ویژه در اقتصاد دانش و جامعه یادگیرنده است. در دو دهه اخیر گام های بسیار مفیدی در توسعه آموزش عالی برداشته شده است. با توجه به اینکه آموزش عالی از اساسی ترین ارکان خیزش به سمت جهانبین شدن به شمار می رود و همانند پازلی برای نهادهای دیگر جامعه از جمله نهادهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، مدیریتی، جمعیتی می باشد. اما نشانگرهای کمی و کیفی دسترسی به آموزش عالی، از شکاف عمیق میان وضع موجود کشور ما با جوامع توسعه یافته موفق از حیث روند توسعه حکایت می کند. به منظور تبیین عملکرد موسسات آموزش عالی و تبیین روندهای توسعه آن شاخص های این حوزه می تواند مؤثرتر و سازماندهی شده به بررسی شکل توسعه و به ویژه موانع آن بپردازد. بر همین اساس لازم است که در ابتدا به بررسی عوامل پیشران و بازدارنده در توسعه آموزش عالی پرداخته شود و پس از شناسایی عوامل پیشران و بازدارنده توسعه آموزش عالی، عوامل پیشران را تقویت و عوامل بازدارنده را محدود یا از بین ببریم. بر این اساس سوال اصلی تحقیق را میتوان چنین مطرح نمود عوامل مؤثر بر توسعه آموزش عالی استان گیلان کدامند؟

ادبیات و پیشینه تحقیق

تغییر و تحول در سیستم پویای دانشگاه و توسعه متعادل و نظام مند آن، نیازمند تفکر و عمل برنامه ریزی و مدیریت و سازگاری با

به این نتیجه دست یافت که مؤسسات آموزش عالی تضمین کیفیت مسئولیت پذیری موسسات و مردم را بر عهده دارند تا اطمینان حاصل شود که ارائه دهندگان خدمات آموزشی و تجربه استاندارد خوبی برای حفظ اعتماد به نظام آموزشی در سطح ملی و بین المللی ارائه داده اند (۱۴). از این رو، مکانیزم بازرسی کیفیت اطمینان، توصیه های ارزشمند برای چگونگی نهادهای قانونی از جمله عوامل ارتقا کیفیت رد آموزش عالی اروپا می باشد. فقیه حبیبی و کاوسی در پژوهشی با عنوان ارزیابی عوامل مؤثر بر ارتقای فرهنگ کیفیت در نظام دانشگاهی کشور دریافتند که موضوع های آموزشی، روش های تدریس، ارتباطات اجتماعی باید آنچنان سازمان دهی شوند که در آن روان شناسی در خدمت آگاهی از نظم شناخت و ادراک خود، علوم برای شناخت طبیعت، علوم اجتماعی و تاریخ برای شناخت روابط و فرهنگ اجتماعی و بالاخره الهیات برای هماهنگ سازی مجموعه شناخت ها در توسعه شناخت درآید (۱۶). چوپانی و همکاران، در پژوهشی با عنوان ارزیابی کیفیت در نظام آموزش عالی ایران؛ مواقع، چالش ها و ارائه راهکارها، دریافتند که گسترش کمی دانشگاه ها، کثرت مؤسسات آموزشی متنوع، افزایش تعداد دانشجویان، و گاه وجود تعداد زیادی از دانش آموخته بیکار از جمله چالش هایی هستند که نظام آموزش عالی ایران را با مشکلات زیادی مواجه کرده است (۱۶). آقابتبار رودباری و همکاران در پژوهشی با عنوان بررسی شکاف استقلال دانشگاهی از دیدگاه خبرگان دانشگاهی (مطالعه موردی دانشگاه علوم پزشکی بابل و صنعتی نوشیروانی) دریافتند که وجود شکاف بین وضع موجود و مطلوب تمامی ابعاد استقلال دانشگاهی در دو دانشگاه، بیانگر این است که استقلال دانشگاهی مطالبه ای است که این دو دانشگاه در جستجوی آن هستند. گرایش به کسب مؤلفه های استقلال دانشگاهی در این دانشگاهها و ادراک خلأ موجود، نشان دهنده تمایل به توسعه یافتگی است. برنامه ریزی برای کاهش یا رفع شکاف موجود، تنها راه دستیابی به استقلال دانشگاهی مطلوب است (۱۷). رضائیان و همکاران در پژوهشی با عنوان تحلیل چالش های فراروی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی غیردولتی-غیرانتفاعی ایران، دریافتند که نظام آموزش عالی غیرانتفاعی به نحو بارزی متأثر از شرایط محیطی بوده و وجود چالش های مختلفی، ادامه فعالیت آن را با دشواری همراه کرده است. در میان موارد مذکور چالش های مربوط به ساختار اداری و سازمانی از بالاترین رتبه برخوردار بوده و پس از آن به ترتیب، چالش های ناشی از اقدامات وزارت علوم، نبود و کمبود برخی قوانین و مقررات، مشکلات مالی و اقتصادی، مسائل آموزشی و موارد ناشی از شرایط اجتماعی قرار دارد (۱۸).

مواد و روش ها

پژوهش حاضر از نظر هدف مطالعه ای توسعه ای به شمار می رود زیرا بر گرفته از مطالعه اکتشافی محقق در خصوص مبانی نظری، مدل ها و در نهایت استخراج معیارها و زیر معیارهای ارزیابی

محیط درون سازمانی و محیط بیرونی دانشگاه به منظور پاسخ گویی به نیازهای جامعه در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. از دیدگاه های مختلفی می توان به بحث در مورد «توسعه دانشگاهی» و آموزش عالی پرداخت. بدین جهت، بررسی و شناخت عوامل تأثیر گذار در فرآیند توسعه دانشگاهی می تواند نمایی از این تبیین ها را ترسیم نماید. چشم انداز ۱۴۰۴، ایران آینده را در جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی تصویر کرده است. مطالعه فرآیند توسعه در جهان، حکایت از این واقعیت دارد که نظام های آموزش عالی، همواره عامل بنیادی تکامل و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع بوده اند. بنابراین، کشورهایی که خواهان توسعه همه جانبه، متوازن و پایدار هستند، لازم است نظام آموزش عالی خود را به طور متوازن و پایدار توسعه دهند. شرط لازم برای این نوع توسعه نیز بررسی و شناخت دقیق وضعیت گذشته و موجود و عوامل و نیروهای درونی و بیرونی تأثیر گذار در فرآیند توسعه دانشگاه است. این شناخت به مدیران دانشگاهی یاری می رساند تا با نگاه و اندیشه ای عمیق بتوانند الگوی موجود هدایت دانشگاه و برنامه ریزی و توسعه دانشگاهی را مورد تامل قرار داده و در نوع سازماندهی فعالیت های دانشگاهی، خلاقیت و نوآوری را مد نظر قرار دهند. بدین جهت برخورداری از تفکر برنامه ریزی و سازماندهی ضرورتی اساسی است (۴). تایشلر توسعه کمی آموزش عالی را همان اندازه و گستردگی نظام آموزش عالی می داند. به نظر وی گسترش آموزش عالی در اکثر کشورها به عنوان یک روند مثبت پیگیری می شود. اما توجه عمده در این حیطه بیشتر به موازین ثبت نامی یا نام نویسی معطوف بوده و کمتر به تعداد کل مؤسسات، دانشجویان و کارکنان و یا فعالیت های پژوهشی توجه شده است. جنبه های بنیادی نهاد دانشگاه را شامل این ابعاد می داند: وظایف، مأموریت ها، اهداف، فلسفه دانشگاه به عنوان یک نهاد، ساختارها، خدمات. هوموک و جی آنگ^۲ در پژوهشی با عنوان فشرده سازی آموزش عالی و چالش برای اشتغال و تحرک اجتماعی فارغ التحصیلان: تجربه های شرق آسیا و بازتاب های جامعه شناختی، به این نتیجه دست یافتند که رشد سریع تحصیلات عالی در آسیا موجب توزیع و ترویج آموزش عالی می شود. با این وجود، تحقیقات مقدماتی قبلی نشان داده است که گسترش سریع تحصیلات عالی لزوماً باعث افزایش تحرک اجتماعی نمی شود، بلکه تشدید نابرابری در آموزش و پرورش، به ویژه هنگامی که آموزش عالی به طور فزاینده ای خصوصی می شود (۱۲). مارتا و همکاران^۳ در پژوهشی با عنوان مفهوم سازی مؤسسات آموزش عالی پایدار، نقش ها، مواقع و چالش های پایداری: یک مطالعه اکتشافی در پرتغال، به این نتیجه دست یافتند که مشارکت کنندگان از موضوع پایداری آگاهی دارند اما آنها با مفهوم یک دانشگاه پایدار آشنا نیستند؛ فقدان منابع مالی و منابع مالی مواقع اصلی پایداری است؛ شیوه های پایدار هنوز با هزینه های مالی همراه است (۱۳). پریساکاریو^۴ در پژوهشی با عنوان دیدگاه های جدید پیش برنده کیفیت در آموزش عالی اروپا،

3. Marta, et al

4. Prisacariu

1. Quantitative Development

2. HoMok, Jiang

نیز بطور مشابه نسبت به هدف محاسبه شده و سپس وزن نهایی هر گزینه نیز محاسبه می‌گردد. در تحقیق حاضر تمامی مراحل فوق در محیط نرم‌افزاری Expert choice انجام گرفته است. واژه TOPSIS به معنی روش‌های ترجیح براساس مشابهت به راه حل ایده‌آل است. در این روش m گزینه بوسیله n شاخص ارزیابی می‌شود. منطق اصولی این مدل راه‌حل ایده‌آل (مثبت) و راه‌حل ایده‌آل منفی را تعریف می‌کند. راه حل ایده‌آل (مثبت) راه حلی است که معیار سود را افزایش و معیار هزینه را کاهش می‌دهد. گزینه بهینه، گزینه‌ای است که کمترین فاصله از راه حل ایده‌آل و در عین حال دورترین فاصله از راه حل ایده‌آل منفی دارد. به عبارتی در رتبه‌بندی گزینه‌ها به روش تاپسیس گزینه‌هایی که بیشترین تشابه را با راه‌حل ایده‌آل داشته باشند، رتبه بالاتری کسب می‌کنند. در این روش A+ و A- به ترتیب، راه حل ایده‌آل و راه حل ایده‌آل منفی است. گزینه A1 به نسبت گزینه A2 فاصله کمتری تا راه حل ایده‌آل و فاصله بیشتری را تا راه حل ایده‌آل منفی دارد. در تحقیق حاضر از نظرات ۱۵ نفر از خبرگان برای بیان میزان توافق در راستای ارزشگذاری معیارها و انتخاب گزینه‌های مناسب بهره گرفته شده است. همچنین در جهت بررسی روایی و پایایی متغیرها از روش معادلات ساختاری در نرم افزار AMOS استفاده شده است.

یافته‌ها

مدل‌سازی معادلات ساختاری به روش AMOS شامل مراحل آزمون مدل اندازه‌گیری و آزمون مدل ساختاری می‌باشد. آزمون مدل اندازه‌گیری شامل بررسی پایایی (همسانی درونی) و روایی تشخیصی می‌باشد. برای بررسی پایایی و همسانی درونی مدل به روش AMOS ملاک‌های مختلفی وجود دارد که عبارتند از: پایایی هر یک از گویه‌ها و متغیرهای مشاهده شده برازش و سطح معناداری هر یک از سازه‌ها؛ برای سنجش اولین ملاک پایایی، به بررسی پایایی هر یک از گویه‌ها می‌پردازیم. اگر بارهای عاملی هر گویه بر سازه مربوط به خود معنی‌دار باشد، می‌توان استدلال نمود که گویه‌ها از اعتبار کافی برخوردار می‌باشند. در جداول زیر بارهای عاملی گزارش شده‌اند. مقادیر بار عاملی بیشتر از ۰/۵ قابل قبول می‌باشند.

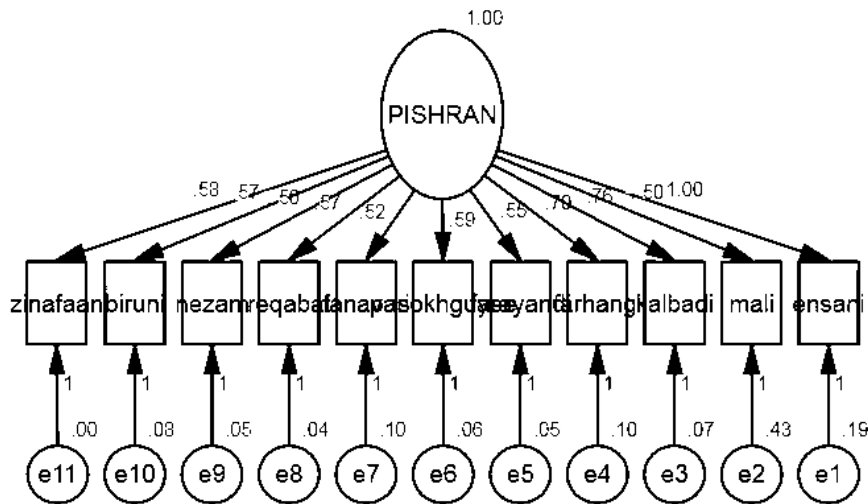
همان طور که در جدول شماره (۱) مشاهده می‌شود، بار عاملی مربوط به عوامل پیشران توسعه کلیه ی گویه‌ها در سطح ۰,۰۰۱ معنی دار و در تحلیل‌های بعدی در مدل باقی می‌مانند.

توسعه مراکز آموزش عالی استان گیلان بوده است. پژوهش حاضر همچنین مطالعه ای توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۶۶۳ از خبرگان و اساتید و مدیران مراکز آموزش عالی استان گیلان می باشد که با توجه به جدول مورگان ۳۳۱ نفر به عنوان حجم نمونه و توزیع پرسشنامه اولیه به صورت طبقه ای - تصادفی انتخاب شدند. همچنین از نظر ۱۵ نفر خبره نیز جهت ارزشگذاری معیارها در مدل TOPSIS و AHP بهره گرفته شد. روش گرد آوری داده‌ها کتابخانه ای و ابزار گرد آوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته مشتمل بر ۱۱ معیار و ۳۷ زیر معیار در قالب عوامل درون و برون سازمانی پیشران و ۱۲ معیار و ۳۶ زیر معیار در قالب عوامل بازدارنده درون و برون سازمانی بازدارنده بر اساس مرور جامع بر ادبیات مرتبط شاخص‌های توسعه آموزش عالی استان گیلان بوده است. پرسشنامه شماره یک جهت تحلیل بارهای عاملی و مدل سازی ساختاری است که پرسشنامه ای ترکیبی محقق ساخته و استاندارد است که روایی آن با بهره گیری از نظرات استاد راهنما و کارشناسان تایید گردیده است و پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ با ضریب ۰,۸۹۴ مورد تایید قرار گرفته است. پرسشنامه شماره دو، پرسشنامه خبره مقایسات زوجی عوامل بازدارنده و پیش برنده توسعه آموزش عالی بر اساس مدل AHP (با اعمال نظر ۱۵ نفر خبره) پرسشنامه شماره ۳، پرسشنامه خبره جهت انجام رتبه بندی هر یک از عوامل (ابعاد) در مدل TOPSIS (با اعمال نظر ۱۵ نفر خبره). در این پرسش نامه خبرگان به گویه های ارائه شده امتیازات ۹-۱ تخصیص داده اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک‌های تصمیم گیری چند معیاره AHP و TOPSIS صورت پذیرفت. تحلیل سلسله مراتبی AHP روشی است که امکان تصمیم گیری صحیح با حضور معیارهای کیفی و کمی و ترکیبی را فراهم می‌کند. در این تکنیک عواملی که در تصمیم گیری مهم می‌باشند در قالب یک ماتریس تصمیم گیری بصورت سلسله مراتبی ارائه می‌گردد. در مرحله بعد در AHP عناصر هر سطح نسبت به عنصر مربوطه خود در سطح بالاتر به صورت زوجی مقایسه شده و وزن و میزان اهمیت آنها محاسبه می‌گردد. به این وزن‌ها، وزن نسبی اطلاق می‌گردد. سپس با تلفیق این وزن‌ها وزن نهایی هر گزینه مشخص می‌شود. روش محاسبه وزن‌ها از ماتریس تصمیم به سازگار یا ناسازگار بودن ماتریس تصمیم وابسته است. که در صورت کوچک تر بودن نسبت پایدگی (CR) از عدد ۰/۱ دلالت بر سطح قابل قبول پایدگی در مقایسه های دو به دو خواهد بود. بعد از اینکه وزن هر گزینه را نسبت به هر معیار بدست آمد، وزن خود معیارها را

جدول ۱. بارعاملی و اعداد معناداری متغیر عوامل پیشران توسعه آموزش عالی استان گیلان

معنی‌داری	p	CR	بار عاملی	عامل‌ها
تایید	-	-	۱	عوامل انسانی
تایید	۰,۰۰۱	۲۷,۵۷۱	۰,۵۹۷	عوامل مرتبط به امور مالی و پرداخت منصفانه
تایید	۰,۰۰۱	۳۵,۴۹۱	۰,۷۵۶	عوامل کالبدی

تایید	۰,۰۰۱	۳۱.۲۷۵	۰.۶۹۸	عامل ارزیابی آموزه های دینی فرهنگی
تایید	۰,۰۰۱	۲۵.۳۶۸	۰.۵۵۱	عامل فرآیندی
تایید	۰,۰۰۱	۲۹.۹۳	۰.۵۹	پاسخگویی
تایید	۰,۰۰۱	۱۷.۵۷۳	۰.۵۲۵	فناوری
تایید	۰,۰۰۱	۲۷.۱۰۸	۰.۵۷۴	رقابت
تایید	۰,۰۰۱	۴۲.۱۹۴	۰.۹۹۷	نظام ملی تضمین کیفیت
تایید	۰,۰۰۱	۱۶.۱۰۴	۰.۵۷۱	تعامل بیرونی
تایید	۰,۰۰۱	۴۸.۴۲۲	۰.۵۸۲	تعامل با ذینفعان

شکل ۱. مدل اولیه اندازه گیری متغیر عوامل پیشران در حالت تخمین استاندارد

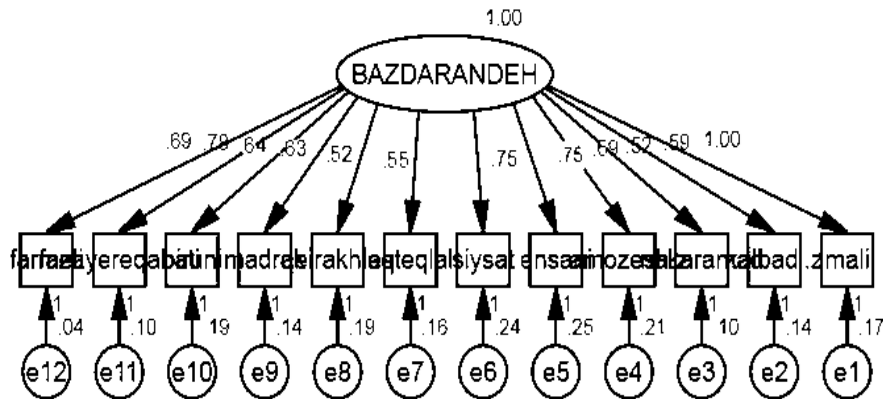
شخصه‌های برازش تطبیقی بزرگتر از ۰/۹۰ و شاخص‌های مقتصد بزرگتر از ۰/۵۰ و همچنین شاخص RMSEA که مقدار ۰/۰۴۹ را نشان می‌دهد همگی تأیید کننده این نتیجه است که مدل تدوین شده تا حد زیادی قابل قبول تلقی می‌شود. همان طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، بار عاملی کلیه ی گویه های مربوط به عوامل بازدارنده توسعه آموزش عالی در سطح ۰,۰۰۱ معنی دار و در تحلیل های بعدی در مدل باقی می ماند.

شکل (۱) بارهای عاملی (λ) را برای هر یک از معرف‌های عوامل پیشران ویژه نشان می‌دهد. بنابر نتایج بدست آمده مقدار بارهای عاملی متغیرهای آشکار از نقطه برش ۰/۲ و مقدار آماره تی آن‌ها نیز از نقطه برش ۱/۹۶ بزرگتر بود ($P < ۰/۰۵$) که نشان از اطمینان به سازه مورد نظر دارد. همچنین شاخص‌های کلی برازش نشان می‌دهند که مدل تدوین شده تا حد زیادی قابل قبول است. نسبت کائی اسکوتر مدل به درجه آزادی ($CMIN/DF=2.190$).

جدول (۲). بار عاملی و اعداد معناداری متغیر عوامل بازدارنده توسعه آموزش عالی

عامل ها	بار عاملی	CR	P	معنی داری
منابع مالی ناکارآمد	۱	-	-	تایید
منابع کالبدی ضعیف	۰۰.۵۹	۲۴.۵۲۷	۰,۰۰۱	تایید
تعامل درونی ناکارآمد	۶۵۲۰.	۲۴.۹۲۶	۰,۰۰۱	تایید
آموزش ضعیف	۱۰.۶۹	۳.۶۳۲	۰,۰۰۱	تایید
منابع انسانی غیر اثربخش	۵۱۷۰.	۳۵.۱۴۸	۰,۰۰۱	تایید
سیاست گذاری های نامناسب	۹۷۵۰.	۲۳.۹۲۶	۰,۰۰۱	تایید
عدم استقلال دانشگاه ها	۵۵۰.۵	۲.۲۶۱	۰,۰۰۱	تایید
فرهنگ علمی غیر اخلاقی	۴۲۰.۵	۵.۰۵۷	۰,۰۰۱	تایید
مدیرک گرایی	۷۶۳۰.	۱۰.۵۹۴	۰,۰۰۱	تایید
تعامل بیرونی محدود	۱۶۴۰.	۱۳.۷۵۳	۰,۰۰۱	تایید

فاصله گرفتن از فضای رقابتی	۲۷۹۰۰	۳۳.۵۱۴	۰,۰۰۱	تایید
تعامل فرا ملی ضعیف	۰,۶۹۳	۳۸.۵۱	۰,۰۰۱	تایید

شکل ۲. مدل اولیه اندازه گیری متغیر عوامل بازدارنده در حالت تخمین استاندارد

گیرند. در مدل تاپسیس در ۶ مرحله محاسبات بر اساس ۱۵ نفر از خبرگان و اساتید با سابقه کاری بالا انجام می شود که در پژوهش حاضر به دلیل بزرگ بودن ماتریس تصمیم گیری کلیه مراحل انجام شده در این مدل به صورت پیوست در انتهای تحقیق آورده شده است و در این بخش از تحقیق ضریب فاصله از ایده ال مثبت و ایده ال منفی و رتبه بندی نهایی هر یک از عامل ها ارائه گردیده است.

رتبه بندی عوامل پیشران توسعه آموزش عالی استان گیلان در رتبه بندی عوامل پیشران در توسعه آموزش عالی استان گیلان، نتایج بدست آمده در جدول شماره (۳) نشان می دهد که مهمترین عاملی که در توسعه آموزش عالی استان تاثیرگذار خواهد بود عامل "ارتباط با بازار کار" با امتیاز وزنی ۰,۸۳۹ می باشد. همچنین عامل "ایجاد زمینه هایی جهت توسعه مهارت های انجام کار در دانشگاه" با امتیاز وزنی ۰,۸۳۷ در رتبه دوم و عامل "شیوه گزینش مدیران و مسئولان" با امتیاز وزنی ۰,۸۲۶ در رتبه سوم قرار دارد.

شکل (۲) بارهای عاملی (λ) را برای هر یک از معرف های عوامل بازدارنده نشان می دهد. بنابر نتایج بدست آمده مقدار بارهای عاملی متغیرهای آشکار از نقطه برش ۰/۲ و مقدار آماره تی آنها نیز از نقطه برش ۱/۹۶ بزرگتر بود ($P < ۰/۰۵$) که نشان از اطمینان به سازه مورد نظر دارد. همچنین شاخص های کلی برازش نشان می دهند که مدل تدوین شده تا حد زیادی قابل قبول است. نسبت کائی اسکوتر مدل به درجه آزادی ($CMIN/DF=2.292$)، شاخص های برازش تطبیقی بزرگتر از ۰/۹۰ و شاخص های مقتصد بزرگتر از ۰/۵۰ و همچنین شاخص $RMSEA$ که مقدار ۰/۰۱۴ را نشان می دهد همگی تأیید کننده این نتیجه است که مدل تدوین شده تا حد زیادی قابل قبول تلقی می شود.

رتبه بندی عوامل موثر بر توسعه آموزش عالی با استفاده از مدل TOPSIS پس از تأیید هر یک از عوامل در آنالیز معادلات ساختاری، عامل های مربوطه جهت رتبه بندی در محاسبات مدل تاپسیس قرار می

جدول ۳. فاصله از ایده ال مثبت و ایده ال منفی، ضریب نزدیکی و رتبه بندی عوامل پیشران توسعه آموزش عالی

رتبه	ضریب نزدیکی	-	+	اندازه فاصله
۷	۰,۷۸۰۱	۰,۰۲۵	۰,۰۰۷۱	اساتید و اعضای هیئت علمی
۱۲	۰,۶۸۷۵	۰,۰۲۱۷	۰,۰۰۹۸	مدیران
۲۹	۰,۵۷۱۹	۰,۰۲	۰,۰۱۴۹	کارکنان
۲۱	۰,۶۵۰۷	۰,۰۲۲۵	۰,۰۱۲۱	دانشجویان
۱۳	۰,۶۸۶۳	۰,۰۲۲۳	۰,۰۱۰۲	درآمدها
۱۴	۰,۶۸۰۳	۰,۰۲۳۴	۰,۰۱۱	بودجه
۱۶	۰,۶۷۲۱	۰,۰۲۱۸	۰,۰۱۰۶	فضای آموزشی
۱۹	۰,۶۵۶۶	۰,۰۲۱۲	۰,۰۱۱۱	امکانات و تجهیزات
۱۱	۰,۶۸۹۱	۰,۰۲۳	۰,۰۱۰۴	آزمایشگاه ها
۲۶	۰,۵۹۴	۰,۰۱۸۹	۰,۰۱۳	پایگاه های اطلاعاتی
۴	۰,۷۹۹۵	۰,۰۲۵۲	۰,۰۰۶۳	فضای باند اینترنت

۲۲	۰.۶۴۹۹	۰.۰۲۱۴	۰.۰۱۱۵	فرهنگ ارزشیابی
۲۵	۰.۶۱۸۳	۰.۰۲	۰.۰۱۲۳	کیفیت مداری
۵	۰.۷۹۵۱	۰.۰۲۵۷	۰.۰۰۶۶	شایسته سالاری
۳۶	۰.۴۳۱۵	۰.۰۱۵۳	۰.۰۲۰۲	شیوه ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی
۲۰	۰.۶۵۱۸	۰.۰۲۱۴	۰.۰۱۱۴	شیوه تدریس
۳	۰.۸۲۶۳	۰.۰۲۶۵	۰.۰۰۵۶	شیوه گزینش مدیران و مسئولان
۳۷	۰.۳۲۹۶	۰.۰۱۰۹	۰.۰۲۲۲	شیوه گزینش دانشجویان
۳۵	۰.۴۹۵۸	۰.۰۱۷۳	۰.۰۱۷۶	ارائه اطلاعات از عملکرد دانشگاه
۳۰	۰.۵۵۵۶	۰.۰۱۹۷	۰.۰۱۵۸	اطلاع رسانی به موقع
۸	۰.۷۷۳۳	۰.۰۲۴۵	۰.۰۰۷۲	شفاف سازی در خصوص فعالیت های دانشگاه
۳۲	۰.۵۵۲۹	۰.۰۲	۰.۰۱۶۲	ارائه آمار و اطلاعات
۱۷	۰.۶۶۲۱	۰.۰۲۲۶	۰.۰۱۱۶	فناوری آموزشی
۶	۰.۷۸۳۸	۰.۰۲۴۶	۰.۰۰۶۸	فناوری نوین
۲۸	۰.۵۷۸۴	۰.۰۱۹۳	۰.۰۱۴۱	بین المللی شدن دانشگاه ها
۳۳	۰.۵۲۱۹	۰.۰۱۸۵	۰.۰۱۶۹	جهانی شدن
۳۴	۰.۴۹۶۱	۰.۰۱۶۸	۰.۰۱۷۱	سیستم های رقابتی کارآمد
۹	۰.۷۰۳	۰.۰۲۳۹	۰.۰۱۰۱	ایجاد ساختار ملی نظارت و ارزیابی
۱۰	۰.۷۰۲۹	۰.۰۲۲۸	۰.۰۰۹۶	رتبه بندی دانشگاه ها
۲۳	۰.۶۴۸۹	۰.۰۲۱۹	۰.۰۱۱۸	اعتبار سنجی و ارزیابی
۳۱	۰.۵۵۵۲	۰.۰۱۹۴	۰.۰۱۵۵	همکاری آموزش عالی با سایر زیرنظام های جامعه
۱	۰.۸۳۹۴	۰.۰۲۷۲	۰.۰۰۵۲	ارتباط با بازار کار
۱۵	۰.۶۷۶۳	۰.۰۲۲۹	۰.۰۱۰۹	توجه به انتظارات دانشجویان و کارکنان دانشگاه
۲۷	۰.۵۷۸۷	۰.۰۱۹۶	۰.۰۱۴۳	پاسخ گویی به فشار جامعه علمی با گروه های آموزشی
۲۴	۰.۶۳۰۹	۰.۰۲۰۶	۰.۰۱۲۱	ایجاد حس مسئولیت پذیری بین کارکنان، دانشجویان و هیئت علمی
۲	۰.۸۳۷	۰.۰۲۶۵	۰.۰۰۵۲	ایجاد زمینه هایی جهت توسعه مهارت های انجام کار در دانشگاه
۱۸	۰.۶۶۰۶	۰.۰۲۱۷	۰.۰۱۱۲	توسعه فکری سیستمی

آموزش عالی غیردولتی " با امتیاز وزنی ۰.۶۴۴ می باشد. همچنین عامل " بنگاهی شدن آموزش عالی" با امتیاز وزنی ۰.۵۸۱ در رتبه دوم و عامل "نبود حس مسئولیت و پاسخگویی در آموزش عالی" با امتیاز وزنی ۰.۵۶۱ در رتبه سوم قرار دارد.

رتبه بندی عوامل بازدارنده توسعه آموزش عالی استان گیلان در رتبه بندی عوامل بازدارنده در توسعه آموزش عالی استان گیلان، نتایج بدست آمده در جدول شماره (۴) نشان می دهد که مهمترین عاملی که مانع از توسعه آموزش عالی استان تاثیرگذار خواهد بود عامل " عدم تمایل تدریس اساتید دانشگاه های دولتی در مراکز

جدول ۴. فاصله از ایده ال مثبت و ایده ال منفی، ضریب نزدیکی و رتبه بندی عوامل بازدارنده توسعه آموزش عالی

رتبه	ضریب نزدیکی	-	+	اندازه فاصله
۲۵	۰.۳۱۵۶	۰.۰۱۰۸	۰.۰۲۳۴	کمبود منابع مالی
۳۵	۰.۱۰۳۷	۰.۰۰۳۳	۰.۰۲۸۹	درآمدهای پایین
۲۷	۰.۲۹۴۳	۰.۰۱۰۴	۰.۰۲۴۸	بودجه کم
۲۸	۰.۲۸۱۷	۰.۰۱۰۲	۰.۰۲۶۱	کمبود امکانات و تجهیزات
۳۲	۰.۲۲۴۲	۰.۰۰۰۷	۰.۰۲۴۴	زیرساخت های ضعیف
۲۹	۰.۲۷۷۴	۰.۰۱	۰.۰۲۶	اشتراک ضعیف با پایگاه های علمی
۵	۰.۵۵۵۸	۰.۰۲۰۸	۰.۰۱۶۶	ارتباط نامناسب سیاست گذاران و بازیگران آموزش عالی
۱۱	۰.۴۶۲۶	۰.۰۱۶۴	۰.۰۱۹۱	ضعف ارتباط بین زیربخش های آموزش عالی
۱	۰.۶۴۴۴	۰.۰۲۱۸	۰.۰۱۲	عدم تمایل اساتید دانشگاه های دولتی در مراکز آموزش عالی غیردولتی

۲۶	۰.۳۰۹۱	۰.۰۱۰۸	۰.۰۲۴۱	اختصاص تبعیض آمیز ردیف بودجه از سوی دولت
۱۴	۰.۴۲۵۴	۰.۰۱۵۴	۰.۰۲۰۸	عملی نبودن استاندارد تعیین شده از سوی وزارت علوم درباره نسبت اعضای هیئت علمی به دانشجو برای موسسات آموزش عالی غیردولتی،
۳۳	۰.۱۳۰۵	۰.۰۰۴۲	۰.۰۲۷۹	گسترش بی رویه پردیس ها و شعب دانشگاه های دولتی،
۱۰	۰.۴۷۷۴	۰.۰۱۷۶	۰.۰۱۹۳	وجود تبعیض در برخورداری از امکانات دولتی میان موسسات غیرانتفاعی با دانشگاه های دولتی
۸	۰.۵	۰.۰۱۷۳	۰.۰۱۷۳	انگیزه ناکافی در بین دانشجویان
۲۴	۰.۳۲۶۴	۰.۰۱۱۶	۰.۰۲۳۹	انگیزه ناکافی بین اعضای هیئت علمی
۳۱	۰.۲۵۰۴	۰.۰۰۸۳	۰.۰۲۵	به روز نبودن اساتید
۱۵	۰.۴۱۵۴	۰.۰۱۵۱	۰.۰۲۱۳	بومی گرینی
۱۷	۰.۴۰۶۸	۰.۰۱۵۱	۰.۰۲۲۱	گسترش کمی آموزش عالی
۲	۰.۵۸۱۳	۰.۰۲۱۲	۰.۰۱۵۳	بنگاهی شدن آموزش عالی
۱۸	۰.۳۹۹۸	۰.۰۱۴۶	۰.۰۲۲	عدم استقلال دانشگاه ها
۲۰	۰.۳۶۹۸	۰.۰۱۴	۰.۰۲۳۸	وجود منابع تصمیم گیری متعدد در آموزش عالی
۳	۰.۵۶۱۲	۰.۰۲۰۷	۰.۰۱۶۲	نبود حس مسئولیت و پاسخگویی در آموزش عالی
۱۲	۰.۴۴۸۲	۰.۰۱۶۷	۰.۰۲۰۵	وجود ارگان های موازی تصمیم گیرنده برای دانشگاه
۳۶	۰.۰۸۷	۰.۰۰۲۸	۰.۰۲۹۱	عدم آزادی علمی و اندیشه در آموزش عالی
۳۴	۰.۱۲۵۱	۰.۰۰۰۴	۰.۰۲۷۸	نبود فضای نقد در دانشگاه
۱۹	۰.۳۹۹	۰.۰۱۵	۰.۰۲۲۶	ضعف کرسی های آزاداندیشی
۳۰	۰.۲۶۷۸	۰.۰۰۹۱	۰.۰۲۴۸	مدرک محوری
۲۳	۰.۳۲۹۸	۰.۰۱۱۷	۰.۰۲۳۷	بی اعتبار شدن علم
۶	۰.۵۳۷	۰.۰۲۰۲	۰.۰۱۷۴	ضعف ارتباط آموزش عالی با صنعت
۱۶	۰.۴۰۷۲	۰.۰۱۵	۰.۰۲۱۹	جزیره ای عمل کردن آموزش عالی
۱۳	۰.۴۴۲۳	۰.۰۱۵۵	۰.۰۱۹۵	تناسب ضعیف برنامه درسی با نیازهای بازار کار
۲۱	۰.۳۵۲۷	۰.۰۱۲۲	۰.۰۲۲۴	نبود فضای رقابت
۴	۰.۵۵۸۸	۰.۰۱۸۸	۰.۰۱۴۹	ضعف حضور بخش خصوصی در آموزش عالی
۲۲	۰.۳۳۰۹	۰.۰۱۲	۰.۰۲۴۲	همکاری ضعیف دانشگاه ها با مراکز آموزشی بین المللی
۷	۰.۵۱۲۵	۰.۰۱۸۳	۰.۰۱۷۴	عدم استفاده از اساتید برجسته خارجی در فرآیند یاددهی
۹	۰.۴۹۶۴	۰.۰۱۸۴	۰.۰۱۸۷	توجه کم به جهانی شدن

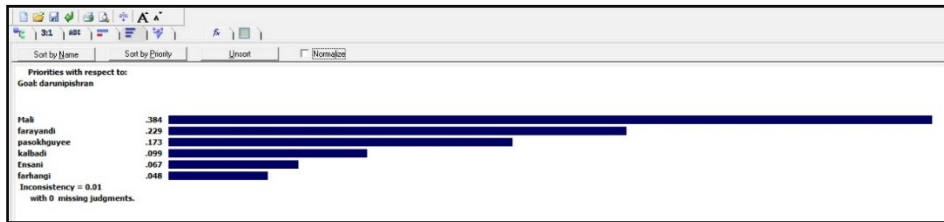
نسبت وزنی ۰,۳۸۴ دارای بالاترین اولویت می باشد . همچنین "عامل فرآیندی" با نسبت وزنی ۰,۲۹۹ در اولویت دوم ، "عامل پاسخگویی" با نسبت وزنی ۰,۱۷۳ در اولویت سوم ، "عامل کالبدی" با نسبت وزنی ۰,۰۹۹ در اولویت چهارم، "عوامل انسانی" با نسبت وزنی ۰,۰۶۷ و در نهایت "عامل فرهنگی" با نسبت وزنی ۰,۰۴۸ در اولویت آخر قرار دارد. همچنین نرخ سازگاری (CR) محاسبه شده در شکل (۳) برابر ۰,۰۱ بوده و چون کمتر از ۰,۱ است، بنابراین سازگاری شاخص ها با هدف پژوهش قابل قبول می- باشد

اولویت بندی معیارهای عوامل پیشران و بازدارنده توسعه آموزش عالی با مدل AHP پس از تعیین شاخص های پژوهش با بهره گیری از نظرات خبرگان و کارشناسان برای مقایسه شاخص های کلی با یکدیگر ابتدا وزن شاخص ها با استفاده از مقایسات زوجی هر عامل در محیط نرم- افزاری Expert choice محاسبه گردید که در ادامه به آن پرداخته شده است.

اولویت بندی معیارهای درون سازمانی عوامل پیشران پس از مقایسات زوجی عامل های پیشران نسبت به هدف مورد مطالعه تحقیق، نشان داده شد که "عوامل مرتبط به امور مالی" با

جدول ۵. ماتریس مقایسات زوجی، ضریب اهمیت و اولویت بندی معیارهای درون سازمانی عوامل پیشران

اولویت	ضریب اهمیت	پاسخگویی	عامل فرآیندی	عامل فرهنگی	عوامل کالبدی	عوامل مرتبط به امور مالی	عوامل انسانی	ماتریس
پنجم	۰,۰۶۷	۱/۶	۱/۳	۵	۱/۵	۱/۷		عوامل انسانی
اول	۰,۳۸۴	۳	۲	۴	۸			عوامل مرتبط به امور مالی
چهارم	۰,۰۹۹	۱/۴	۱/۴	۳				عوامل کالبدی
ششم	۰,۰۴۸	۱/۲	۱/۳					عامل فرهنگی
دوم	۰,۲۹۹	۳						عامل فرآیندی
سوم	۰,۱۷۳							پاسخگویی

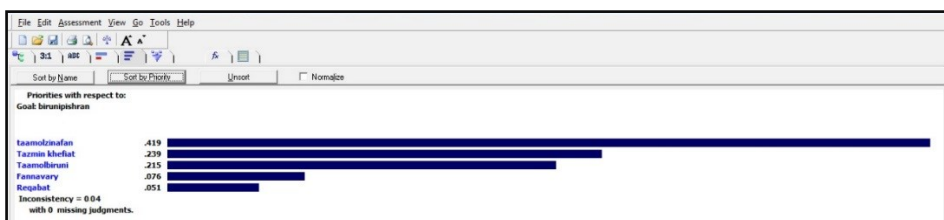
شکل ۳. محاسبه وزن معیارهای درون سازمانی عوامل پیشران در نرم افزار Expert choice

اولویت دوم، "تعامل بیرونی" با نسبت وزنی ۰,۲۱۵ در اولویت سوم، "عامل فناوری" با نسبت وزنی ۰,۰۷۶ در اولویت چهارم و در نهایت "عامل رقابت" با نسبت وزنی ۰,۰۵۱ در اولویت آخر قرار دارد. همچنین نرخ سازگاری (CR) محاسبه شده در شکل (۴) برابر ۰,۴ بوده و چون کمتر از ۰,۱ است، بنابراین سازگاری شاخص ها با هدف پژوهش قابل قبول می باشد

اولویت بندی معیارهای برون سازمانی عوامل پیشران توسعه آموزش عالی استان گیلان پس از مقایسات زوجی معیارهای برون سازمانی عوامل پیشران نسبت به هدف مورد مطالعه تحقیق، نشان داده شد که "عامل تعامل با ذینفعان" با نسبت وزنی ۰,۴۱۹ دارای بالاترین اولویت می باشد. همچنین "نظام ملی تضمین کیفیت" با نسبت وزنی ۰,۲۳۹ در

جدول ۶. ماتریس مقایسات زوجی، ضریب اهمیت و اولویت بندی معیارهای برون سازمانی عوامل پیشران

اولویت	ضریب اهمیت	تعامل با ذینفعان	تعامل بیرونی	نظام ملی تضمین کیفیت	رقابت	فناوری	ماتریس
چهارم	۰,۰۷۶	۱/۷	۱/۶	۱/۵	۴		فناوری
پنجم	۰,۰۵۱	۱/۵	۱/۴	۱/۳			رقابت
دوم	۰,۲۳۹	۱/۳	۲				نظام ملی تضمین کیفیت
سوم	۰,۲۱۵	۱/۲					تعامل بیرونی
اول	۰,۴۱۹						تعامل با ذینفعان

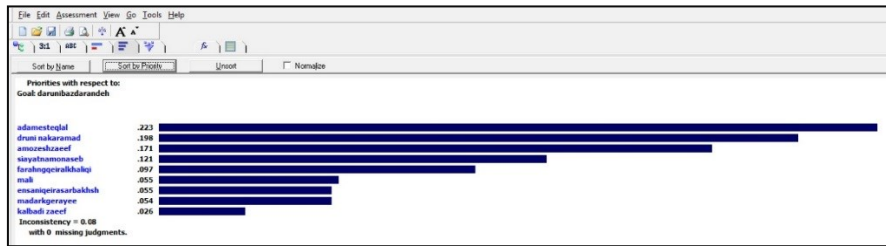
شکل ۴. محاسبه وزن معیارهای برون سازمانی عوامل پیشران در نرم افزار Expert choice

اولویت بندی معیارهای درون سازمانی عوامل بازدارنده توسعه آموزش عالی استان گیلان پس از مقایسات زوجی معیارهای درون سازمانی عوامل بازدارنده نسبت به هدف مورد مطالعه تحقیق، نشان داده شد که "عدم استقلال دانشگاه ها" با نسبت وزنی ۰,۲۲۳ دارای بالاترین اولویت می باشد. همچنین "تعامل درونی ناکارآمد" با نسبت وزنی ۰,۱۹۸ در اولویت دوم، "آموزش ضعیف" با نسبت وزنی ۰,۱۷۱ در اولویت سوم، "سیاست گذاری های نامناسب" با نسبت وزنی ۰,۱۲۱ در اولویت

چهارم، "فرهنگ علمی غیراخلاقی" با نسبت وزنی ۰,۰۹۷ در اولویت پنجم، "منابع مالی ناکارآمد" با نسبت وزنی ۰,۰۵۵ در رتبه ششم، "منابع انسانی غیراثربخش" با نسبت وزنی ۰,۰۵۴ در رتبه هفتم، "عامل مدرک گرایی" با نسبت وزنی ۰,۰۵۳ در رتبه هشتم و در نهایت "منابع کالبدی ضعیف" با نسب وزنی ۰,۰۲۶ در اولویت آخر قرار دارد. همچنین نرخ سازگاری (CR) محاسبه شده در شکل (۵) برابر ۰,۴ بوده و چون کمتر از ۰,۱ است، بنابراین سازگاری شاخص ها با هدف پژوهش قابل قبول می باشد.

جدول ۷. ماتریس مقایسات زوجی، ضریب اهمیت و اولویت بندی معیارهای درون سازمانی عوامل بازدارنده

ماتریس	منابع مالی ناکارآمد	منابع کالبدی ضعیف	تعامل درونی ناکارآمد	آموزش ضعیف	منابع انسانی غیراثربخش	سیاست گذاری های نامناسب	عدم استقلال دانشگاه ها	فرهنگ علمی غیراخلاقی	مدرک گرایی
منابع مالی ناکارآمد	۳	۱/۳	۱/۶	۱/۷	۴	۱/۲	۱/۴	۱/۷	۱/۳
منابع کالبدی ضعیف		۱/۳	۱/۳	۱/۶	۱/۲	۱/۳	۱/۵	۱/۵	۱/۲
تعامل درونی ناکارآمد			۱/۲	۱/۲	۲	۴	۲	۳	۳
آموزش ضعیف				۳	۳	۱/۲	۱/۴	۴	۲
منابع انسانی غیراثربخش					۱/۳	۱/۳	۱/۳	۱/۲	۳
سیاست گذاری های نامناسب						۱/۴	۱/۴	۲	۴
عدم استقلال دانشگاه ها							۳	۳	۳
فرهنگ علمی غیراخلاقی								۲	۲
مدرک گرایی									۰,۰۵۳

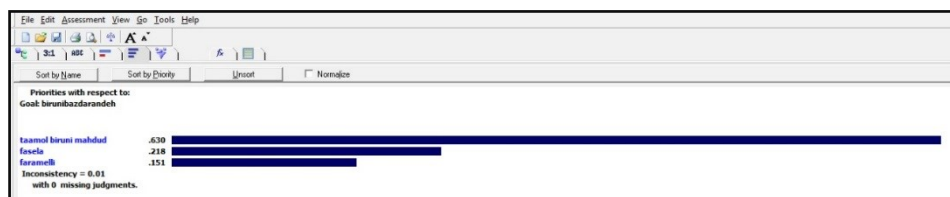
شکل ۵. محاسبه وزن معیارهای درون سازمانی عوامل بازدارنده در نرم افزار Expert choice

اولویت دوم و در نهایت "تعامل فراملی ضعیف" با نسبت وزنی ۰,۱۵۱ در اولویت آخر قرار دارد. همچنین نرخ سازگاری (CR) محاسبه شده در شکل (۶) برابر با ۰,۰۱ بوده و چون کمتر از ۰,۱ است، بنابراین سازگاری شاخص ها با هدف پژوهش قابل قبول می-باشد.

اولویت بندی معیارهای برون سازمانی عوامل بازدارنده توسعه آموزش عالی استان گیلان پس از مقایسات زوجی معیارهای برون سازمانی عوامل بازدارنده نسبت به هدف مورد مطالعه تحقیق، نشان داده شد که "تعامل بیرونی" با نسبت وزنی ۰,۶۳۰ دارای بالاترین اولویت می باشد. همچنین "فاصله گرفتن از فضای رقابتی" با نسبت وزنی ۰,۲۱۸ در

جدول ۸. ماتریس مقایسات زوجی، ضریب اهمیت و اولویت بندی معیارهای برون سازمانی عوامل بازدارنده

ماتریس	تعامل بیرونی محدود	فاصله گرفتن از فضای رقابتی	تعامل فراملی ضعیف	ضریب اهمیت	اولویت
تعامل بیرونی محدود	۴	۳	۰,۶۳۰	اول	
فاصله گرفتن از فضای رقابتی		۲	۰,۲۱۸	دوم	
تعامل فراملی ضعیف			۰,۱۵۱	سوم	

شکل ۶. محاسبه وزن معیارهای برون سازمانی عوامل بازدارنده در نرم افزار Expert choice

تهدیدی جدی برای توسعه آموزش عالی در پیش رو داشته باشد. برای توسعه آموزش عالی، تنها توجه به عوامل مؤثر درونی و بیرونی و تعادل بین این عوامل، کارگشا نمی باشد و آموزش عالی بایستی دیده بان خوبی در شناسایی عوامل بازدارنده توسعه باشد چنانچه نتایج پژوهش حاضر نیز نشان داد در کنار عوامل مؤثر درونی و بیرونی یک سری عوامل بازدارنده هم هستند که مانع تحقق توسعه در آموزش عالی می شوند و این عوامل نیز به نوبه خود به عوامل درونی و بیرونی قابل تفکیک اند. همه عوامل بازدارنده و عوامل مؤثر بر توسعه مسیر را برای تحقق کیفیت هموار می سازد. و اما اینکه توسعه در آموزش عالی استان گیلان به دنبال چه چیزی می باشد آنچه از نتایج این پژوهش روشن گردید، به طور کلی در در حوزه های عوامل مرتبط به امور مالی، فرآیندی، عامل پاسخگویی، عامل کالبدی، عوامل انسانی، عامل فرهنگی، عامل تعامل با ذینفعان، نظام ملی تضمین کیفیت، تعامل بیرونی، عامل فناوری و عامل رقابت است که می بایست از سوی مدیران و دست اندرکاران مورد توجه قرار گیرد. از سوی دیگر عواملی چون عدم استقلال دانشگاه ها، تعامل درونی ناکارآمد و آموزش ضعیف از جمله عوامل

نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر مطالعه عوامل مؤثر بر توسعه آموزش عالی استان گیلان می باشد. مبانی نظری پژوهش مرور مبانی نظری پژوهش نشان داد که به منظور تحلیل توسعه آموزش عالی، شناخت عوامل ارتقاء دهنده و بازدارنده توسعه در این نهاد ضروری میباشد. بدون شناسایی عوامل ارتقاء دهنده و برنامه ریزی در جهت تقویت آنها و شناسایی عوامل بازدارنده و برنامه ریزی در جهت محدود نمودن آنها، دستیابی به توسعه مطلوب میسر نخواهد بود. نتایج حاصل از نظرسنجی با ذینفعان و اساتید دانشگاه های استان گیلان، نشان داد که عواملی که بر توسعه آموزش عالی این استان تأثیرگذار می باشند، در دو دسته پیشران و بازدارنده قابل طبقه بندی می باشند. هر یک از این عوامل خود در دو طبقه فرعی عوامل درونی و بیرونی و تعادل و توازن بین عوامل بیرونی و درونی قابل بررسی می باشند. همانگونه که عدم توجه به توازن بین کیفیت و کمیت در آموزش عالی، در حال حاضر آموزش عالی را با چالش عظیم کمیت و بحران های ناشی از آن گرفتار نموده است، تسریع این عدم توجه به تعادل بین ابعاد مختلف کیفیت در آموزش عالی در مقوله های آن می تواند

- Personal Spaces in University Educational Environments (Case Study: Faculty of Architecture and Urban Planning), Environmental Science and Technology, Volume 9, Number 4, Pp. 218-211;
2. Entezari, Yaghoub and Mahjoub, Hassan, 2012, Presenting a model for targeting higher education financing by the government based on efficiency and justice, Higher Education Research and Planning Institute (research project);
3. Alina Sandu, Ecaterina; Gheorghe Solomona; Daniela Morarb; Al-Shraah Muhammada. (2014). Considerations on implementation of a social accountability management system model in higher education. Social and Behavioral Sciences, VOL 24.PP061 - 071
4. Samari, Issa, Yemeni embroidery Sorkhabi, Mohammad, Salehi Omran, Ebrahim Vagrainejad, Gholamreza, 2014, A Study and Identification of Factors Affecting the "University Development" Process in Iranian Public Universities, Bi-Quarterly Journal of Educational Planning Studies, Second Year, Fourth Issue, pp. 99-67;
5. Moghimi Firoozabad, Masoumeh, 1396, Evaluation of information and communication technology in different departments in universities and higher education institutions on organizational performance from the perspective of managers, information science and technology, third year, second issue, consecutive issue 7, pp. 53- 32;
6. Hanushek, E, A., Woessmann, L, September 2008. The role of cognitive skills in economic development. Journal of Economic Literature 46 (3), 607-668.
7. Barkhordari, Somayeh and Mehregan, Nader, 2011, Application of models of bilateral competition in justifying competition between Iranian universities, Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education, No. 54, pp. 47-35;

بازدارنده مهمی هستند که از دیدگاه اساتید و ذینفعان دانشگاهی مانع از توسعه آموزش عالی استان می شوند.

پیشنهادات اجرایی پژوهش

- براساس یافته های تحقیق پیشنهادات عبارت از موارد زیر هستند:
- ✓ توسعه نیروی انسانی به عنوان محصول نظام آموزش عالی یکی از مهم ترین عوامل جهت توسعه سرمایه انسانی است که نظام آموزش عالی می تواند با استفاده از راهبرد آموزشی نسبت به ایجاد مهارت و تخصص در افراد و بهبود قوت تشخیص آن ها، و با استفاده از راهبرد پژوهشی نسبت به افزایش محقق و کارآفرین، حل مسائل مختلف جامعه و تولید محصولات و خدمات کاربردی و با راهبرد گفتمان سازی زمینه انتقال دانش تولیدشده به ادبیات جامعه را فراهم نموده و موجبات ایجاد نوآوری در ارتباط با بازار کار، به کارگیری بهینه منابع مادی و مالی و رشد سریع تر جامعه را امکان پذیر سازد.
  - ✓ جذب منابع انسانی خارجی به ویژه در پردیس های بین المللی با در نظر گرفتن تسهیلات خاص برای متقاضیان به رهیافت بین المللی شده آموزش عالی استان گیلان کمک شایانی خواهد نمود.
  - ✓ تعامل مستمر موسسات آموزش عالی استان گیلان با ذی نفعان محیطی (صنایع، سازمان های تحقیقاتی، شرکت های تولیدی) کمک شایانی به درآمد زایی و شکوفایی اقتصادی این نهادها خواهد نمود. لذا ارزیابی مستمر دفاتر انتقال فناوری، ارتباط صنعت و دانشگاه ازین نظر بسیار مورد تاکید است.
  - ✓ سیاستگذاری توسعه آموزش عالی استان باید مبتنی بر اصل یادگیری دو حلقه ای، مفروضات موجود در سیاستهای آموزش عالی را به چالش کشد و سیاستهای جدید و خلاقانه ارائه دهد و معطوف به طراحی الگوهای مستقل از مداخله ی دولت و برمبنای استقلال دانشگاهی و آزادی علمی باشد.
  - ✓ در راستای توسعه متوازن آموزش عالی استان گیلان تشکیل انجمنهای علمی و نهادهای حرفه ای و تخصصی شبکه ای متشکل از آموزش عالی دولتی و غیر دولتی پیشنهاد می گردد.
  - ✓ آموزش عالی به پشتوانه ی استقلال، خودگردانی و با مدیریت مستقل حرفه ای و از طریق همکاری های بین المللی می تواند مأموریت های جدید را بر عهده بگیرد و جوابگوی مسایل جامعه شود و در ارتقای منافع عمومی تلاش کند.
  - ✓ با توجه به اینکه فرایند ارزیابی آموزش عالی استان امری موسمی بوده و استمرار نداشته است. وانگهی، در فرایند مذکور ارزیابی کیفی و کمی به شکل سیستماتیک و با هدف بهبود و توسعه سازمانی باید انجام پذیرد. از این رو می بایست یک ساختار مناسب متمرکز برای ارزیابی کیفیت و توسعه دانشگاه ها در سطح استان صورت گیرد.

References

1. Azmati, Hamidreza, Pourbagher, Somayeh and Mohammadi, Mena, 1396, Factors Affecting the Desirability of

Social Sciences, Islamic Azad University, Shushtar Branch, Year 10, Number 4, pp. 86-51;

16. Chupani, Haidar; Ali Asghar Hayat and Mojtaba Zare Khalili, 2011, Quality Assessment in the Iranian Higher Education System; Obstacles, Challenges and Solutions, First International Conference on Management, Foresight, Entrepreneurship and Industry in Higher Education, Sanandaj, Kurdistan University,

17. Aghatbar Roudbari, Jamileh, Aqamirzaei Mahalli, Tahereh, Barimani, Khadijeh and Yousefi, Reza, 2017, A Study of the Gap of Academic Independence from the Perspective of Academic Experts (Case Study of Babol University of Medical Sciences and Noshirvani University of Technology) Medicine, Volume 10, Number 5, pp. 344-336;

18. Rezaian, Majid, Tavakol Kowsari, Mohammad Ali and grandson of Ebrahim, Abdolrahim, Analysis of Challenges Facing Iranian Universities and Non-Governmental Non-Profit Higher Education Institutions, 2016, Quarterly Journal of the Iranian Higher Education Association, Year 8, Issue 1, pp. 99-70;

19. Nikpour, Amin, Pourrashidi, Rostam, Nobadi, Somayeh (1393). Explaining the principles of Islamic behavior in the biography of the Holy Prophet (PBUH). Management in Islamic University, Year 3, pp. 223-199

8. Rasteh Moghadam, Arash and Naderi, Abolghasem, 2015, Patterns of financing and extracting teachings for the Iranian higher education system, Quarterly Journal of the Iranian Higher Education Association, seventh year, second issue, spring 1994, pp. 152-113;

9. Altbach, P. G. (2006). Comparative higher education: Knowledge, the university and development. Hong Kong: Comparative Education Research Center - The University of Hong Kong

10. Arasteh, Hamid, 1394, Education, the evolution of higher education: Historical developments and problems facing developing countries, Rahyafat Magazine, No. 36, pp. 15-4;

11. Abbaspour, Abbas, Shakeri, Mohsen, Rahimian, Hamid and Faraskhah, Maghsoud, 2014, Qualitative research on the strategy or accountability of public universities from the perspective of higher education experts, Quarterly Journal of Leadership and Educational Management Research, First Year, No. 3, pp. 27-1;

12. HoMok K, Jin, J, 2018, Massification of higher education and challenges for gradual employment and social mobility: East Asian experiences and sociological reflections, International Journal of Educational Development, Vol63, PP.44-51

13. MartaAleixo, A, Ulisses S, Azeiteiro, M, 2018, Conceptualization of sustainable higher education institutions, roles, barriers, and challenges for sustainability: An exploratory study in Portugal, Journal of Cleaner Production, Vol 172, PP1664-1673

14. Prisacariu, A, 2015, New Perspectives of Quality Assurance in European Higher Education, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Vol 180, Pp 119-126

15. Faqih Habibi, Ali and Kavousi, Ismail, 2016, Evaluation of factors affecting the promotion of quality culture in the university system, Quarterly Journal of